

VOIKO YRITTÄJÄKSI KASVAA TAI KOULUTTAA?

Yrittäjyysasenteen kehittyminen yksilötasolla

1. Johdanto	2
2. Yrittäjyysasenteen kehittyminen.....	3
2.1. Yrittäjyyteen liittyvien asenteiden dilemma	7
3. Yrittäjyyskasvatuksen haasteita	10
4. Yrittäjyyskasvatus peruskoulun yläasteella	11
4.1. Yrittäjyyskymppi - kaksi vuotta yrittäjyysopetusta peruskoulun lisäluokalla.....	13
4.1.1. Saavutetut tulokset	15
5. Yrittäjyys ammatillisessa koulutuksessa.....	16
5.1. Ammatilliset perustutkinnot.....	17
5.2. Ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot.....	17
6. Yrittäjyyskasvatus tulevaisuudessa - johtopäätöksiä ja toimenpide-ehdotuksia.....	18
LÄHTEET.....	21

Pasi Kinnunen, FM

VOIKO YRITTÄJÄKSI KASVAA TAI KOULUTTAA?

-Yrittäjyysasenteen kehittyminen yksilötasolla

1. Johdanto

Yrittäjyys on puheenaihe, joka heti herättää kuulijassaan runsaasti erilaisia mielikuvia. Mielikuvat vaihtelevat jokaisella sen mukaan, miten hän suhtautuu yrittäjyyteen käsitteenä. Yleinen mielipide yrittäjyyteen on muuttunut muutamassa vuosikymmenessä hyvin positiiviseksi. Siitä huolimatta Suomen yrittäjyysaktiiviteetti on alhainen ja harva nuori pitää yrittäjyyttä varteenotettavana uravaihtoehtona.

Yrittäjyyden edistäminen on tärkeä yhteiskunnallinen haaste, jota pidetään keskeisenä tavoitteena lähes puoluekantaan katsomatta. Loppuvuodesta 2001 eduskunta keskusteli yrittäjyyden lamasta. Laajan keskustelun aikana ei juurikaan pohdittu, eikä vastausta haettu eikä liioin löydetty siihen, miksi suomalaiset hakeutuvat mieluummin toisen työhön kuin ryhtyvät yrittäjiksi (Sanomalehti Kaleva 25.10.2002). Eduskunnassa kuitenkin todettiin, että yrittäjyyskasvatuksella ja kehittämällä koulujärjestelmiämme voidaan vaikuttaa yrittäjyyteen.

Valtiolta hakee aktiivisesti mallia siitä, miten koulutusta voitaisiin kehittää eri kouluasteilla niin, että se tukisi entistä paremmin yrittäjyyttä. Kauppa- ja teollisuusministeriö on aloittanut loppuvuonna 2005 Pohjois-Suomessa ja Savossa hankkeen, jonka tavoitteena on selvittää erilaisten yrittäjyyden taustalla olevien organisaatioiden roolia yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyyden edistämiseksi.

Yrittäjyyden edistämistä käsiteltäessä useimmissa tapauksissa voidaan erottaa kaksi pääteemaa: yritysten toimintaympäristön parantaminen ja yrittäjyyskasvatus. Molemmissa tapauksissa tarkoituksena on vaikuttaa positiivisesti asenteisiin niin, että tavoite saavutettaisiin. Asennoitumista yrittäjyyteen on tutkittu monella tieteenalalla - kasvatustieteissä, yhteiskuntatieteissä, psykologiassa

ja taloustieteissä - ja melko tarkkaan onkin tiedossa, miten eri ihmisryhmät suhtautuvat yrittäjyyteen. Miten asennoituminen yrittäjyyteen kehittyy, vaatii vielä perusteellista tarkastelua.

2. Yrittäjyysasenteen kehittyminen

Suomessa käytyä keskustelua ja tutkimusta yrittäjyydestä on usein syytetty siitä, että se keskittyy liikaa individualistisen yrittäjyyskuvan ympärille. Individualistinen kuvaustapa korostaa yksilökeskeisiä motiiveja, joita voivat olla mm. yksilön vapaus ja itsemääräämisoikeus, oikeus ajaa omia etujaan, taloudellinen liberalismi sekä yksilön autonomia omistamisen ja tietosuojan suhteen (Tonttila 2001, 13 - 29). Sitä kuvaa on yritetty laajentaa relationistiseen suuntaan kehittämällä uusia yrittäjyyttä kuvaavia käsitteitä, kuten sosiaalinen yrittäjyys, yhteisöllinen yrittäjyys ja organisaatioyrittäjyys.

Asenteet yrittäjyyttä kohtaan ovat toisinaan hyvin kulttuurisidonnaisia. Laajennetuissakin yrittäjyyskäsitteissä kokonaisuus muodostuu yksilöiden muodostamista yhteisöistä, joissa toimijoiden halutaan toimivan samaan suuntaan. Jotta yhteisö kehittyisi toivottuun suuntaan, olisi siellä olevien yksilöiden enemmistön asenteiden oltava sellaisia, että ne tukevat haluttua kehitystä. Yleisesti asenteiden kehitystä tarkasteltaessa yksilön asenteiden kehittyminen on keskeisellä sijalla, tarkastellaanpa asennoitumista yrittäjyyteen millä yrittäjyyden tasolla hyvänsä.

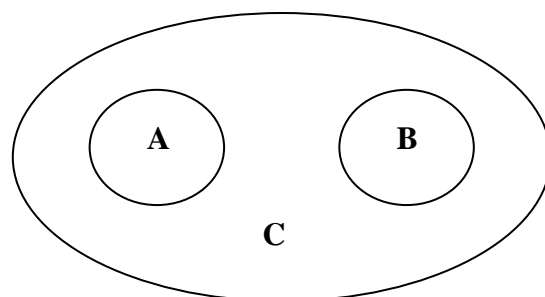
Yksi keskeisimpiä kysymyksiä on, miten asennoituminen kehittyy? Ihminen vastaanottaa jatkuvasti erilaisia ärsykejä ja viestejä. Pitkän kehityksen tuloksena ne joko vahvistavat ihmisen aikaisempaa käsitystä aiheesta tai muuttavat sitä eri suuntaan (vrt. konstruktivismi). Niinpä tiedon tai viestin, jolla pyritään vaikuttamaan ihmisen asenteisiin, tulisi olla mahdollisimman positiivinen tai ainakin neutraali suhteessa ihmisen aiempaan käsitykseen aiheesta, tässä tapauksessa siis yrittäjyydestä.

Suomessa on työvoimapula joillakin toimialoilla. Yksi sellainen ala on siivousala. Siivoojan työ mielletään usein raskaaksi, yksitoikkoiseksi ja heikosti palkatuksi. Myös huolimatta siitä, onko alalta omakohtaista kokemusta. Toimiala on pyrkinyt kohottamaan siivoustyön profiilia monella tavalla. Yksi yrityksistä vaikuttaa positiivisesti on ollut 'siivoja' nimikkeen vaihtaminen 'siistijäksi'.

Esimerkki kuvaa sitä, miten vaikea on muuttaa jokin asia toiseksi mitä se on. Pelkästään nimikettä vaihtamalla mielikuvat eivät todennäköisesti muutu miksikään, varsinkin jos kyseessä oleva asia on juurtunut hyvin syvälle ihmiskunnan tietoisuuteen. Joskus merkitys ja mielikuva laajenevat jopa yli kielirajojen, jolloin ilmiöstä käytetään myös nimitystä *maailmantieto*. Jos uutisessa kerrotaan, kuinka *asianajajat kaartelevat romahtavan pankin raunioilla*, viittaa se kuvaannollisesti korppikotkiin eli haaskalintuihin, jotka kaartelevat korkealla haaskan yläpuolella ja näkyvät siten kauas. Vaikka monet yrittäjyyteen liittyvät asenteet ja mielikuvat ovat kulttuurisidonnaisia, on olemassa myös suuri osa globaaleja elementtejä, jotka liitetään yrittäjyyteen ympäri maailman. Merkitysten tunnistaminen ja hyväksyminen ovat lähtökohtia, kun yritetään selvittää niitä ominaisuuksia, joita esimerkiksi yrittäjyyteen liittyy sanana ja käsitteenä.

Semantiikka tutkii asioiden merkityksiä ja sitä kutsutaan myös merkitysopiksi. Kognitiivinen semantiikka tarkastelee sitä tietoa, mikä meillä jostakin asiasta on. Kun ihminen kuulee sanan *yrittäjä*, tulee hänelle mielikuva yrittäjästä, joka on tietysti jokaisen yksilöllinen mielikuva. Toisen mielikuva yrittäjästä on keski-ikäinen, pulska, kalju ja liituroitainen mies Mersun ratissa. Toisen mielikuva on väsynyt, harmaa, ahkera ja sitkeä nainen kioskissa.

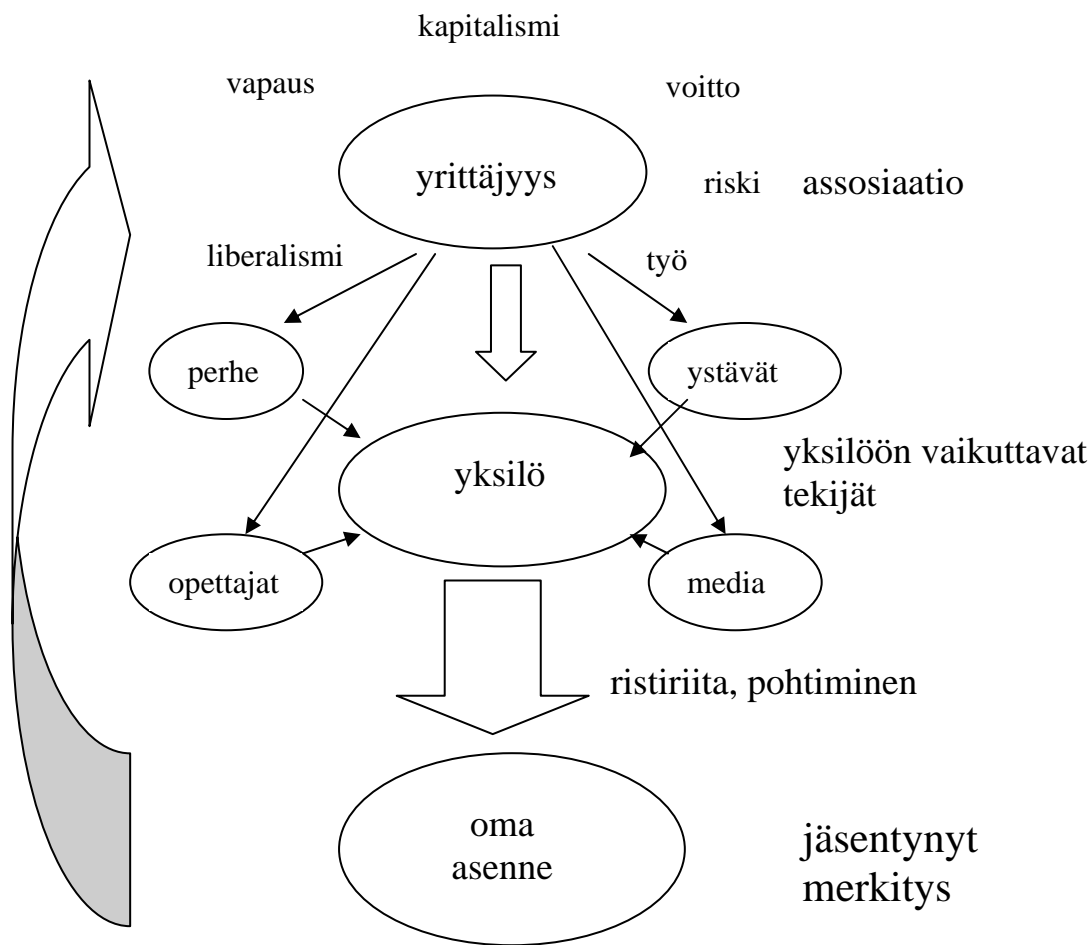
Jotta voisimme ymmärtää, millaisia mielikuvia yrittäjyyteen liittyy, olisi tutkittava yrittäjyyteen liittyviä tai sitä sivuavia käsitteitä. Langackerin mukaan A assosioituu B:hen, kun niitä yhdistää kolmas entiteetti C (Langacker 1987: 230). *Yrittäjyys* sanana ja käsitteenä koostuu monesta pienemmästä merkityksestä ja niiden osista. Mikä *yrittäjydessä* on A tai B tai C? Itse asiassa yrittäjyys käsitteenä on useissa tapauksissa juuri entiteetti C eli kahta muuta käsitettä yhdistävä tekijä. Yrittäjyys yhdistää *työn* ja *voiton* tai se yhdistää vaikkapa *riskin* ja *vapauden*.

Kuva 1. Konseptuaalinen perusrelaatio Langackerin mukaan.

Kuvio kuvaa käsitteiden A ja B suhdetta yksinkertaisimmillaan, joiden yhdistävä tekijä on C. Yrittäjyys on käsitteenä laaja, ja siihen liittyykin hyvin monia entiteettejä yhtä aikaa. Voidaan siis ajatella, että yrittäjyys olisi juuri näiden yhdistävä tekijä. Oman ongelmakenttensä yrittäjyyteen liittyvissä käsitteissä luo niiden oma monitahoinen merkitys. Esimerkiksi sana *työ* on itsessään samantyyppinen käsite kuin yrittäjyyskin eli se yhdistää monta muuta käsitettä. Helpompi olisikin selittää käsite *punainen pallo*, joka muodostuu *punaisesta väristä* ja *pyöreästä muodosta*.

Yrittäjyyteen ja siihen läheisessä suhteessa oleviin käsitteisiin liittyy myös monenlaisia ideologioita, jotka jo itsessään sisältävät melko voimakkaitakin kognitioita. Vesa Heikkinen väitöskirjassaan toteaa, että merkitykset ovat paitsi sosiaalisia ja kulttuurisia, myös väistämättä kognitiivisia, ja erityisesti ideologisten, yhteisöllisesti luonnollisiksi muuttuneiden merkitysten analyysissä kognitioulottuvuus on keskeinen (Heikkinen 1999, 88). Kuva 1 havainnollistaa joitakin yrittäjyyteen liittyviä käsitteitä ja ideologioita sekä asenteiden kehittymistä niiden pohjalta.

Kuva 2. Yrittäjyysasenteen kehittyminen (Pasi Kinnunen, 2003)

Kuvassa ylimpänä on muutamia yrittäjyyteen läheisesti liittyviä käsitteitä ja ideologioita, joista jokainen yhdistää eri asioita eri tavalla. Se, minkä toinen näkee positiivisena, voikin olla toisen mielestä hyvin negatiivinen asia. Tyypillisin kahtia jakava assosiaatio yrittäjyydestä on työnantajan ja työntekijän välinen suhde, jolla on pitkä historiallinen tausta ja siihen liittyy voimakkaita ideologisia piirteitä, kuten liberalismi ja marxilaisuus.

Ympäröivä maailma, kuten perhe, ystävät, koululaitos ja media ovat keskeisiä mielipidevaikuttajia eli assosiaation rakentajia. Syntyessään ihminen on kirjoittamaton lehti, mutta siitä eteenpäin hän omaksuu jatkuvasti valmiiksi assosioitua ja suodatettua tietoa. Esimerkiksi murrosiässä henkilö saa yrittäjyydestä hyvin monenlaista tietoa, jotka vaikuttavat yksilön omien assosiaatioiden ja asenteiden kehittymiseen.

Väistämättä henkilö kohtaa erilaisia ristiriitoja, joita hän joutuu käsittelemään ja pohtimaan, jotta voisi muodostaa oman asenteensa yrittäjyydestä. Kotikasvatuksessa saatu asennepohja voi olla hyvin erilainen verrattuna siihen, mihin hän törmää kaveripiirissä tai muuten kodin ulkopuolella. Keskeinen kysymys on, mitkä ovat ne seikat, jotka vaikuttavat yksilön asenteiden kehittymiseen eniten? Ovatpa asenteisiin voimakkaasti vaikuttavat seikat ideologisia, kulttuurisia, sosiaalisia, kognitiivisia tai mitä tahansa, niiden yhteinen vaikuttavuus lienee tärkein. Yksinkertaistettuna se tarkoittaa sitä, että jos henkilö kokee yrittäjyyteen liittyvän enemmän positiivisia kognitioita kuin negatiivisia, on hänen asennoitumisensa yrittäjyyteen todennäköisesti positiivinen.

Ihmisen asennoituminen on kuitenkin jatkuvassa muutoksessa eli hänen asenteensa saattaa muuttua ajan myötä. Ihminen, joka aiemmin ei ole voinut kuvitella osallistuvansa rauhanmarssille, on terrori-iskujen ja Irakin sodan myötä voinut muuttaa asennettaan rauhanmarsseja kohtaan. Elämäkokemukset ja vastaanotettu informaatio aiheuttavat sen, että jokin toivottu asenneilmasto ei ole pysyvä olotila.

Kognitiotieteellisesti ajatellen käsitteiden kokonaissisältö on jatkuvasti muuttuva. Me opimme jatkuvasti uutta, mutta toisaalta voi tapahtua, että aiemmin tärkeät attribuutit menettävät asemansa ja muuttuvat historiallisiksi. (Saariluoma 2000, 62). Yrittäjyyskasvatusta ja ylipäättään yrittäjyyden edistämistä ajatellen se tarkoittaa sitä, että työtä niiden edistämiseksi on tehtävä koko ajan.

2.1. Yrittäjyyteen liittyvien asenteiden dilemma

Yrittäjyys on sikäli merkillinen asia, että siihen liittyy monia voimakkaita yleistyksiä ja uskomuksia, vaikka niissä olisi totuus pohjaa vain nimeksi tai ei ollenkaan. Yrittäjyydestä puhutaan toisinaan negatiivisilla äänenpainoilla, vaikka itse yrittäjyyteen suhtaudutaankin avoimen positiivisesti. Se ei voi olla vaikuttamatta asennoitumisessa yrittäjyyteen.

Mitä korkeamman koulutuksen kansalainen on saanut, sitä kielteisemmin hän suhtautuu yrittäjyyteen (Sanomalehti Kaleva 25.10.2002 eduskunnan keskustelusta).

Tämä väite elää vahvasti suomalaisten keskuudessa. Ensiksi täytyy miettiä, mitä väitteellä tarkoitetaan.

- 1) Väite voi tarkoittaa, että korkeasti koulutettu kansalainen suhtautuu omaan yritystoimintaan kielteisesti ja hakeutuu mieluummin palkkatyöhön.
- 2) Väite voi tarkoittaa myös sitä, että korkeasti koulutettu kansalainen pitää yrittäjyyttä kielteisenä asiana ja arvostaa vaikkapa yhteisomistusta.
- 3) Vielä pitemmälle analysoituna väite voi tarkoittaa sitä, että vain matalasti koulutetut suhtautuvat positiivisesti yrittäjyyteen eri muodoissaan.
- 4) Tai väite voi tarkoittaa sitä, että yrittäjät ovat matalasti koulutettuja.

Suomen Yrittäjät ry. tutki jäsenkuntansa koulutustasoa vuonna 2000. Tulokset osoittivat, että ainakin järjestäytyneet yrittäjät ovat paremmin koulutettuja kuin kansalaiset keskimäärin. Niinpä tässä valossa väitteet yksi ja neljä eivät ole todenmukaisia, vaikka kirjoituksessa tarkoitetaan juuri näitä kahta asiaa. Miksi väite kuitenkin elää vahvana? Ehkä siksi, että akateeminen yrittäjyys on edelleen melko vähäistä.

Yrittäjyys on (päättäjäpiireissä edelleen) kirosana (Kauppalehti Optio 30.5.2002).

Mitä tähän tuttuun väitteeseen sisältyy? Ainakin se, että yrittäjyys on aiemmin ollut kirosana ja on sitä edelleen. Entäpä onko se ollut kirosana muissakin kuin päättäjäpiireissä, sitä ei voi tulkita ilman laajempaa asiayhteyttä. Kirosana on joka tapauksessa asia, johon suhtaudutaan kielteisesti. Hieman oikaistuna voitaisiin päätellä, että päättäjäpiireissä suhtaudutaan yrittäjyyteen kielteisesti.

Lipposen hallituksen mielestä yrittämisen kannalta asiat ovat nyky-Suomessa paremmalla tolalla kuin koskaan aiemmin. Myös valtiovarainministeri Sauli Niinistön mukaan pienyritysten verotusta on kevennetty lähihistoriassa enemmän kuin kenties koskaan aiemmin. Hallitus on karsinut yrittäjiä lannistavaa byrokratiaa ja aikoo tehdä niin myös jatkossa. Yrittäminen ei ole hallituspuolueiden mukaan myöskään rahasta kiinni, sillä rahoitusjärjestelmiä on kehitetty voimakkaasti ja rahaa on tarjolla monesta eri tuutista. (Sanomalehti Kaleva 25.10.2002). Näyttäisi siis siltä, että päättäjät suhtautuvat myönteisesti yrittäjyyteen.

Suhtautuvatko kansalaiset kielteisesti yrittäjyyteen? Onko se kirosana heidän mielestään? Suomen Yrittäjät ry:n selvitysten mukaan 80 prosenttia suomalaisista antaa tukensa yrittäjyydelle. Joidenkin mittausten mukaan yrittäjyyteen suhtaudutaan positiivisemmin kuin maanpuolustukseen, jonka kannatus on aina ollut korkealla. Yrittäjillä näyttäisi siis olevan suomalaisten vahva tuki takanaan.

Opettajat ja koululaitos ovat yrittäjyyden suurin este.

Tämän väitteen kuulee sanottavan hyvin usein, myös yrittäjien itsensä kertomana. Olen omista tutkimuksissani tutkinut opettajien asenteita yrittäjyyttä kohtaan peruskoulun yläasteella. Tutkimusteni valossa opettajat suhtautuvat varsin positiivisesti yrittäjyyteen, joskin nuoret opettajat suhtautuvat yrittäjyyteen jonkin verran positiivisemmin kuin iäkkäämmät kollegansa. Noin puolet opettajista kertoi joskus harkinneensa yrittäjän uraa. Yrittäjyyttä yhteiskunnan kannalta piti tärkeänä kaikki vastaajat.

Yrittäminen on raskasta. Työtä vuorotta. Ei koskaan lomaa. Yrittäjät kuolevat nuorena sydänkohtaukseen.

Työssäni tapaan paljon yrittäjiä, jopa useita päivittäin. Yrittäminen on varmasti raskasta, ainakin yritystoiminnan alkuvaiheessa. Alkuvaikeuksien jälkeen yrittäminen ei keskimäärin liene paljon raskaampaa kuin muukaan työnteko. Yrittäjät kuitenkin itse mielellään pitävät yllä illuusiota työn raskaudesta ja pitkistä päivistä. Miksi? Voin vain arvailla syitä, mutta teen sen omiin yrittäjäkokemuksiini peilaten.

Usein yrittäjällä on haave taloudelliseen menestymiseen. Kohtuullinen rahantulo saattaa yrittäjän mielestä olla oikeutetumpaa, jos hän kertoo tekevänsä kaksi kertaa niin paljon hommia kuin naapurissa asuva työntekijä, mutta ansaitsevansa silti vain puolitoista kertaa sen summan rahaa. Hän siis hakee hyväksyntää taloudelliseen tulokseen, vaikka kukaan ei olisi vaatimassakaan selitystä. Onko edellä mainittu sitten totuus tehdyistä työtunneista? Tunnen yrittäjiä, joilla on aikaa osallistua järjestötoimintaan, käydä golfaamassa päivällä, lähteä viikoksi etelään kolme kertaa vuodessa, pitää päivä silloin ja toinen tällöin vapaata töistä ja mennä mökille kalaan. Kärjistetyt esimerkit syövät pohjan pois vanhoilta väitteiltä. Asia lienee kuitenkin niin tulkittavissa, että yrittäjä voi suunnitella joustavasti ajankäyttöään.

Eräs uuden sukupolven kolmikymppinen yrittäjä kertoi, että hänelle vapaa-aika on tärkeää. Hän nousee aamulla sängystä kahdeksan ja yhdeksän välillä. Hän sulkee puhelimen lomalla ja pyytää vastaajassaan ottamaan työasioissa yhteyttä yritykseen. Hän käy ulkomailla laskettelemassa säännöllisesti. Hän myös näyttää taloudellisen menestymisensä rohkeasti ulospäin.

Mitä tämä merkitsee? Ainakin sitä, että hänen yrityksensä on jo vakiinnuttanut asemansa, hänellä on osaava henkilökunta ja hän luottaa henkilökuntaansa. Mutta ennen kaikkea hän ja hänenlaisensa yrittäjät murtavat vanhaa "koodia" yrittäjyydestä. Yrittäjyys voi olla palkitsevaa niin henkisesti kuin taloudellisestikin, ja sen voi myös näyttää.

Suomen Yrittäjät tutki jäsenkuntaansa ja tulos on ehkä yllättäväkin. *Yrittäjiksi ryhdytään suhteellisen vanhana, mutta vastaavasti yrittäjät jaksavat työelämässä palkansaajia pidempään. Yli 55-vuotiaita yrittäjistä on liki kaksinkertainen määrä palkansaajiin verrattuna.* (Kaleva 4.2.2002) Yrittäjät eivät siis kuole nuorena sydänkohtaukseen. Yrittäjyys ammattina on ehkä antanut sisältöä työntekoon ja auttanut työssä jaksamisessa. Toinen mahdollisuus on se, että yrittäjän eläkekertymä ei ole 55-vuotiaana samalla tasolla kuin palkansaajalla, sillä yrittäjä on pitkälti itse määritellyt eläkekertymänsä. Uusimpien tutkimusten mukaan osalla yrittäjistä näyttäisi olevan puutteita eläketurvassa.

Nuoret suhtautuvat kielteisesti yrittäjyyteen.

Omissa tutkimuksissani olen tullut siihen tulokseen, että nuoret, yläastetta lopettavat, suhtautuvat hyvin positiivisesti yrittäjyyteen. Siitä huolimatta Suomen Yrittäjien tekemissä selvityksissä nuorten yrittäjien määrä on selvästi alenemassa. Erityisesti nuoret naiset ovat entistä harvemmin lähteneet yrittäjiksi. (Kaleva 4.2.2002) Mistä tämä ilmeinen ristiriita johtuu? Suomen Yrittäjien puheenjohtaja Jussi Järventauksen mukaan kyse on riskinottoa välttävien asenteiden voimistumisesta. Hänen mukaansa Pohjoismainen kulttuuri ei suosi riskinottoa, yrittäjyyttä, sen sijaan haetaan taloudellista turvallisuutta. (Kaleva 4.2.2002) TT:n mukaan nuorilla on liian synkkä kuva yrittäjyydestä, vain neljä nuorta sadasta suunnittelee yrittäjänuraa (TT:n tiedote 22.11.2001). Samaan aikaan kuitenkin nk. extreme-lajien¹ harrastus kasvaa huimaa vauhtia nuorten keskuudessa.

3. Yrittäjyyskasvatuksen haasteita

Nuoret suhtautuvat avoimesti uusiin asioihin, myös yrittäjyyteen. Yrittäjyys ei kuitenkaan houkuttele nuoria, sillä nuorisoasiain neuvottelukunnan tekemien tutkimusten mukaan kaksi kolmasosaa 15 - 29 vuotiaista tytöistä ilmoitti, että ei varmasti ole perustamassa yritystä

¹ Urheilulaji tai harrastus, jossa huomattava on loukkaantumiseriski.

lähitulevaisuudessa. Pojista hieman alle puolet ei perustaisi yritystä lähitulevaisuudessa. Nuorisoasiain neuvottelukunta on vuodesta 1994 haastatellut vuosittain yli tuhatta nuorta. (TT:n tiedotteita 2003.)

Omissa tutkimuksissani kysyin 15 - 16 -vuotiailta nuorilta, milloin yrittäjyyteen liittyviä asioita tulisi opettaa. Lähes kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että yrittäjyyttä tulisi opettaa yläasteen seitsemänneltä luokalta alkaen säännöllisesti yläasteen loppuun. Vastaajat eivät pitäneet hyvänä sitä, että yrittäjyyden opettaminen aloitettaisiin jo ala-asteella.

Oulussa tehtiin 90-luvun puolivälissä kokeilu Yrittäjyysvuosikymmen-hankkeeseen liittyen, joka tukee samaa käsitystä. Päiväkodeissa ja ala-asteella toteutettu yrittäjyyskasvatus aiheutti myös negatiivisia puheenvuoroja lähinnä lasten vanhempien osalta. Yrittäjyyskasvatuksesta luovuttiin hyvin pienten lasten osalta ja keskityttiin ala-asteen viimeisiin luokkiin ja yläasteelle.

Yrittäjyydessä ja yrittäjyyskasvatuksessa on lukuisia opetukseen liittyviä ongelmia jo itse käsitteinä. Tarkoitetaanko yrittäjyydellä liiketoimintaa ja elinkeinon harjoittamista vai pyrkimystä omatoimisuuteen, itsenäisyyteen ja yrittävyyteen? Nykyisin koulumaailmassa ajatellaan yrittäjyyden olevan niitä molempia. Joskus halutaan tarkoituksella tehdä käsitteiden välille eroa kutsumalla niitä myös *ulkoiseksi* ja *sisäiseksi yrittäjyydeksi* (esim. Koironen). Koulukohtaisia painotuseroja on runsaasti riippuen opettajien tiedoista, taidoista ja suuntautuneisuudesta. Yrittäjyys ei ole oma oppiaineensa peruskoulussa tai lukiossa, mikä varmasti vaikuttaa opetettavan aineksen laatuun ja määrään.

Keskeiseksi kysymykseksi nousee, miten opettaa yrittäjyyttä niin, että se on kiinnostavaa, haastavaa ja palkitsevaa.

4. Yrittäjyyskasvatus peruskoulun yläasteella

Yrittäjyyskasvatusta on peruskoulussa toteutettu jo pitkään, mutta toteutustapa ja laajuus on hajanaista ja pääsääntöisesti koulukohtaista. Joillakin paikkakunnilla on ollut koordinoitua yrittäjyyskasvatuksen koulutusta tietyille opettajaryhmille, jotka omissa kouluissaan toteuttavat sen

mukaista yrittäjyyskasvatusta. Yrittäjyyden opettaminen on kuitenkin useissa kouluissa riippuvaista opettajien kiinnostuksesta ja harrastuneisuudesta sitä kohtaan.

Perinteisesti yrittäjyyden opetus on ollut osa yhteiskuntaoppia. Yhteiskuntaopin tuntimäärät suhteessa muihin oppiaineisiin eivät ole runsaita ja kun oppiaineessa on paljon muutakin opetettavaa ainesta, jää yrittäjyydelle melko vähän tilaa oppiaineen sisällä. Uusissa opetussuunnitelmien perusteissa yrittäjyyskasvatukselle on haettu läpileikkaavaa mallia.

Haastattelin yläasteen 10. vuosiluokalla opiskelevia lukuvuonna 2001 - 2002 ja kysyin heiltä mm. sitä, että kuinka paljon ja missä oppiaineessa heille on yläasteella annettu yrittäjyydestä tietoutta. Vastaukset olivat kaikilla samansuuntaisia.

"Kyllä siitä oli puhetta, oli semmoinen teematunti niin ku viikossa, joskus ysin talvella, mikäköhän ala se oli. Tais olla joku kaupallinen."

Poika 16 v, tavallinen kymppiluokka

"Tais olla ysin lopussa, ainaki opon tunneilla katottiin jottain videoita, joku yks tai kaks."

Tyttö 15 v, tavallinen kymppiluokka

"No, en mä... Kauheesti ei oo tullu tietoo, mutta biologian ja maantievon tunneilla ollaan keskusteltu sillon tämmösistä talousjutskista nii."

Tyttö 16 v, tavallinen kymppiluokka

Haastattelujen perusteella voi päätellä, että yrittäjyyden opetusta on ollut melko vähän ja eri kouluilla toteutustapa erilainen, sillä haastateltavat oppilaat olivat tulleet eri kouluilta suorittamaan kymppiluokkaa. Likimain kaikki vastaajat toivoivat enemmän tietoa yrittäjyydestä ja useimmat toivoivat, että yrittäjyyttä voitaisiin opettaa useammassa kuin yhdessä oppiaineessa.

Perusopetuksen kokeilussa lukuvuonna 2003 - 2004 opetussuunnitelman perusteissa yrittäjyydellä ei ole ollut omaa oppiainetta tai omaa selkeää paikkaa muutoin kuin osana yhteiskuntaopin opetusta. *Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys* on kuitenkin nostettu yhdeksi oppimisen aihekokonaisuudeksi, jonka pitäisi rakentua eri oppiaineiden yhteisvaikutuksesta. Valinnaisissa opinnoissa ei ole mainittu yrittäjyyttä lainkaan. Kokeilussa olevat opetussuunnitelman perusteet

jättävätkin väljyyttä yrittäjyyden opettamiseen, mutta eivät toisaalta normita yrittäjyysopetusta eli oppisisällöistä on mainittu vain, että henkilö *oppii hankkimaan tietoja yhteiskunnasta ja yrittäjyydestä, ymmärtää yrittäjyyden merkityksen yhteiskunnassa ja luo pohjaa yrittäjämäisille toimintatavoille*. Koulujen vastuulle jää näin ollen tulevaisuudessakin se, miten yrittäjyyttä perusopetuksessa opetetaan.

4.1. Yrittäjyyskymppi - kaksi vuotta yrittäjyysopetusta peruskoulun lisäluokalla

Oulussa Pohjankartanon yläasteella käynnistyi syksyllä 2001 perusopetuksen lisäluokka – Yrittäjyyskymppi (Yrittäjyys10). Projektin toteuttivat yhteistyössä Oulun seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän Työpaikkakoulutuspalvelut, Oulun kaupungin opetusvirasto ja Oulun kauppaoppilaitos.

Yrittäjyyskymppin ensisijaisena tavoitteena oli oppilaiden sisäisen yrittäjyyden vahvistaminen, saada oppilaat motivoitumaan opiskeluun, tukea ammatinvalintaa sekä antaa tavanomaista laajempi kuva yrittäjyydestä ja työelämästä. Tavoitteiden saavuttamiseksi kymppiluokan alussa oppilaille laadittiin henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, johon kirjattiin oppilaan opinto-ohjelma, valinnaisaineet ja henkilökohtaiset tavoitteet. Tavoitteiden toteutumista myös tarkkailtiin säännöllisesti.

Yrittäjyyskymppille oppilaitten piti erikseen hakea, sillä vaihtoehtona oli kaksi tavanomaista kymppiluokkaa.

Opettajien osalta tavoitteena oli kehittää lisäopetusta, tukea ammatillista kasvua ja saada opettajat suhtautumaan myönteisesti yrittäjyyteen. Toivottiin myös, että lukuvuoden aikana opettajien ja oppiaineiden välinen yhteistyö lisääntyisi yhteisten projektien avulla. Tavoitteena oli myös yhteistyö peruskoulun ja toisen asteen opettajien kesken, jotta peruskoulun opettajilla olisi valmiuksia ohjata oppilaita opiskelutapoihin, joita tarvitaan myöhemmissä opinnoissa. Toisen asteen opettajien tietämystä tulevien opiskelijoiden lähtötasosta pyrittiin myös vahvistamaan².

Oppilailta oli normaalin kouluopiskelun lisäksi kaksi opintoviikkoa yrittäjyystietoutta Oulun kauppaoppilaitoksella, jolloin oppilaat pääsivät suorittamaan toisen asteen kaupallisia opintoja.

² Opetushallituksen Jukka Sarjala nosti myös aiheen esille Keski-Pohjanmaalla ammattioppilaitoksen avajaisissa syksyllä 2002. Peruskoulun päättäneillä on hänen mukaansa vajavaiset tiedot yleisaineista aloittaessaan ammatillisia opintoja.

Opinnot päätettiin lukea myöhemmin hyväksi ammatillisessa koulutuksessa, mikä koettiin motivoivana tekijänä ottaa opintoja peruskoulun tarjonnan ulkopuolelta.

"On hyvä homma, että perinteistä kymppiluokkasysteemiä lähetään purkamaan ja tuuvaan uusia elementtejä toisen asteen puolelta, että oppilaille aukenee vähän konkreettisemmin, mitä sitten peruskoulun jälkeen. Mun mielestä toisen asteen opintojen osuutta pitäis laajentaa."

Opettaja, nainen 50 v.

Oppilaiden viikkorytmiin kuului myös yksi päivä viikossa työelämätietoutta (TET) läpi lukuvuoden, jolloin he olivat töissä jonkin työnantajan palveluksessa. Näin oppilaat pääsivät näkemään pitkän ajan kuluessa yrityksen ja yrittäjän elämää sekä osallistumaan säännöllisesti työntekoon. Työnteko oli tavoitteellista, jonka avuksi laadittiin kymppiluokan alussa henkilökohtainen työssäoppimisen suunnitelma. Oppilaille nimettiin myös työpaikkaohjaaja, jonka tehtävänä oli toimia oppilaan lähimpänä opastajana työpaikalla. Kehittymistä työelämässä seurattiin kirjallisilla arvioinneilla.

Yrittäjäys oli integroituna kaikkiin oppiaineisiin läpileikkaavana teemana, toisin kuin perinteisesti, jolloin yrittäjäyttä on opetettu omana kokonaisuutena yhteiskuntaopin tunneilla. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että on rakennettu tietty "case", esimerkiksi Coca-Cola, jolloin matematiikassa lasketaan juoman eri aineosien pitoisuuksia liuoksessa, biologiassa mennään juomassa käytettävän uutteen juurille ja äidinkielessä syvennytään tuotteen markkinointiviestintään. Tieto- ja viestintätekniiikan oppiainetta käytetään muita oppiaineita tukevana ja integroivana työkaluna.

"Melekeen joka aineessa käsitellään aina välistä tämmösiä yrittäjäyteen liittyviä asioita. Mun mielestä on ihan käytännöllistä, että saa samalla tietoa (yrittäjäydestä), ja siinä tuntien lomassahan se menee ihan niin kuin normaali oppitunneilla."

Poika 16 v. yrittäjäyryskypiltä

Tällainen case-tyyppinen opetustapa ei kuitenkaan onnistu, mikäli eri aineiden opettajat eivät pääse yhdessä suunnittelemaan opetusta. Opettajien sitoutumista yrittäjäyrysopekukseen lisättiin pari kertaa vuodessa järjestetyillä tiedotustilaisuuksilla, joihin osallistuivat myös ne opettajat, jotka eivät olleet mukana uusissa opetusjärjestelyissä. Avoin tiedottaminen ja kaksi vuotta kestänyt

yrittäjyyskymppi-projekti hälvensikin merkittävästi alussa ilmenneitä ennakkoluuloja yrittäjyysopetusta kohtaan.

Oppilaiden työelämän kokemukset integroitiin vastaavasti kouluopetukseen mm. siten, että jokainen oppilas teki yritysesittelyn eli esitteli oman työharjoittelupaikkansa, kertoi yrityksestä ja työstä siellä sekä laati aiheesta myös kirjallisen raportin. Lisäksi oppilaat laativat työhakemuksia ja ansioluetteloita sekä harjoittelivat työhaastattelutilanteita.

Yrittäjyyskymppin alussa oppilaat ja vastuuopettajat pitivät yön yli kestävästä ryhmäyhtymisleirin maaseudulla sijaitsevassa leirikeskuksesta. Se antoi hyvät lähtökohdat ryhmähengen kehittymiseen. Oppilaat kävivät lisäksi lukuvuoden aikana kaksi kertaa tutustumassa kootusti eri yrityksiin yhdessä opettajien kanssa.

4.1.1. Saavutetut tulokset

Vuonna 2001 aloittaneista yrittäjyyskymppin 22 oppilaasta 21 sai korotettua arvosanojaan ja joillakin keskiarvo nousi jopa yli kokonaisella numerolla. Kaikki pääsivät myös opiskelemaan kymppiluokan jälkeen, useat ensisijaisen hakutoiveen oppilaitokseen.

Oppilaista 18 haki toisen asteen ammatilliseen koulutukseen ja vain neljä oppilasta haki lukioon. Tavallisella kymppiluokalla suhdeluku lukion ja ammatillisen koulutuksen osalta on lähestulkoon päin vastoin eli voidaan todeta, että ammatillisen kasvun tukeminen on onnistunut todella hyvin, varsinkin jos oletetaan että oppilaat ovat enemmän ammatillisesti kuin teoreettisesti suuntautuneita.

Ne oppilaat, jotka jo kymppiluokan alussa ilmoittivat ainoaksi tavoitteekseen päästä lukioon, eivät muuttaneet hakutoivettaan yrittäjyyskymppistä huolimatta, jolloin voidaan todeta, että yrittäjyyskasvatus ei väkisin muuta oppilaiden tulevaisuuden suunnitelmia.

Yrittäjyyskymppi antoi myös opettajille paljon. Kymppiluokkaa on pidetty opettajien keskuudessa toisinaan tarpeettomana tai jopa vastenmielisenä. Ne opettajat, jotka eivät opettaneet yrittäjyyskymppiluokkaa tai tavallista kymppiä, suhtautuivat syyslukukauden alussa kriittisesti, jopa kielteisesti sekä yrittäjyyskymppiin että tavalliseen kymppiluokkaan. Projektin päätyttyä kukaan opettajista ei suhtautunut kielteisesti yrittäjyyskymppiin.

"Mun mielestä tällöinen lisäidea kypille on hyvä. Se motivoi kuitenkin niitä opettajia ja kun ne pääsee koulutukseen ja siellä on jokin pieni oma leima, koituu se myös oppilaitten hyödyksi."

Opettaja, nainen 55 v. (alussa kielteinen suhtautuminen, toinen haastattelu positiivinen)

Kokemukset ovat olleet rohkaisevia. Oppilaat ovat motivoituneempia kuin tavallisesti lisäopetuksessa, jo syksyn alussa syntyi hyvä ryhmähenki ja opettajille tarjoutui mahdollisuus kokeilla uusia menetelmiä. Oppilaille annettiin enemmän vapauksia, mutta toisaalta myös enemmän vastuuta omien opintojen etenemisestä. Hyvien kokemusten perusteella Yrittäjyyskymppiä päätettiin jatkaa projektina vielä toinenkin lukuvuosi eli 2002 - 2003. Projekti jäi elämään ja yrittäjyyskymppi on Pohjankartanon yläasteella nykyään vakiintunut, vaihtoehtoinen perusopetuksen lisäluokka. Yrittäjyyskymppi voi olla lähtölaukaus muidenkin teemojen nostamiseen peruskoulun lisäopetuksessa

5. Yrittäjyys ammatillisessa koulutuksessa

Ammatillisessa peruskoulutuksessa yrittäjyden merkitys on nähty uusissa tutkinnon perusteissa hyvin tärkeänä ja jopa arvoperustana, kuten se esimerkiksi liiketalouden perustutkinnossa (merkonomi) on:

Ammattietiikan keskeinen arvo on yrittäjyys, jonka keskeisiä piirteitä ovat ahkeruus, oma-aloitteisuus, luovuus, luotettavuus ja suvaitsevaisuus. Liike-elämän etiikassa ja yritysetiikassa korostuvat reilun pelin ja kestävän kehityksen periaate, sopimusten noudattaminen ja ihmisarvon loukkaamattomuus (Liiketalouden perustutkinnon, ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet 2000, 91).

Edellä kuvattua arvoperustaa tulkiten, voisi kuvitella, että yrittäjyys on merkittävässä asemassa myös varsinaista ammatillista koulutusta järjestettäessä sekä tutkintojen oppisisällöissä. Niin ei kuitenkaan välttämättä ole, vaan koulutuksen toteutuksessa on järjestäjäkohtaisesti suuria eroja ja joissakin tapauksissa selkeitä puutteita. Olisikin vaikea kuvitella sama tilanne jonkin

ammattiopinnon tai ammatissa työskentelemisen opetuksessa: Voiko henkilö toimia puutteellisen koulutuksen vuoksi sähköasentajana, jos ei tiedä sähköturvallisuusnormeista mitään? Tai työskennellä elintarviketuotannossa ilman hygieniapassia?

5.1. Ammatilliset perustutkinnot

Ammatillisessa peruskoulutuksessa yrittäjyys on sisällytetty 4 ov:n *yrittäjätoimintaosioon*, joka on valinnainen opintokokonaisuus. Vapaaehtoisena yrittäjyysopintoja suoritetaan vähän, vaikka se liittyisi oman substanssialan yrittämiseen, sillä samalla tarjottimella on ehkä mukavammalta tai helpommalta vaikuttavia valinnaisia opintoja kuten *ympäristötieto, tieto- ja viestintätekniikka, etiikka, kulttuurien tuntemus ja psykologia*. Yrittäjätoiminnan tai yrittäjyyden valinnaisuus on hieman merkittävää, sillä juuri ammatillisen toisen asteen koulutuksen käyneet ovat erittäin potentiaalisia yrittäjiä ja itsensä työllistäjiä, joista tavallisimpia esimerkkejä ovat kampaajat, sähköasentajat, floristit, talonrakentajat ja autoilijat.

Eri koulutusaloilla on kuitenkin pakollisissa ammatillisissa opinnoissa eri laajuisia yrittäjätoimintaan liittyviä opintokokonaisuuksia, kuten hiusalan *yrittäjätoiminta 10 ov.* tai viheralan *yrittäjätoiminta 5 ov.*

Kaikkiaan yrittäjätoimintaan liittyvät opinnot - pakollisia tai valinnaisia - ovat luonteeltaan nimenomaan liiketoimintaan eli markkinointiin, myyntiin, verotukseen, palkkaukseen, kannattavuuslaskentaan, kirjanpitoon ja juridiikkaan keskittyviä. Edellä mainitut ovat yrityksen toiminnan kannalta tärkeitä taitoja, joita henkilön täytyy opiskella viimeistään yrittäjätoimintaa harjoittaessaan, mutta yrittäjyyden opiskelulle pelkkä kuivien temppejen opettaminen voi tehdä karhunpalveluksen. Yrittäjyyteen liittyvät opinnot ovatkin jossain määrin saaneet pakkoruotsin kaltaisen aseman ammatillisessa peruskoulutuksessa.

5.2. Ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot

Näytöin suoritettavissa ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa *yrittäjätoiminta* on useimmissa tutkinnoissa ylimääräisenä, vapaasti suoritettavana osiona eli tutkinnon voi saada suorittamatta

lainkaan yrittäjyysopintoja. Käytännössä se voi tarkoittaa sitä, että mikäli henkilö ei ole suorittanut jotain ammatillista perustutkintoa, vaan suorittaa suoraan ammatti- tai erikoisammattitutkinnon, voi häneltä jäädä yrittäjyysopinnot kokonaan väliin.

Yrittäjyysosion keskeinen tavoite em. tutkinnoissa on *omien yrittäjävalmiuksien arviointi, yritystoiminnan käynnistämisessä tarvittavien perusvalmiuksien laaja tuntemus ja asiantuntijapalveluiden sekä tietolähteiden käyttö*. Hyvänä seikkana on mainittava, että yrittäjyysosio on toimialasta riippumatta yhteismitallinen eli toisin sanoen hyvin väljä, joka antaa mahdollisuuden koulutuksen järjestäjälle tarjota sellaista yrittäjyysopetusta kuin heillä siihen on osaamista ja resursseja. Huonona puolena voitaneen mainita se, että se antaa myös mahdollisuuden olla tarjoamatta sitä ollenkaan ja siitä huolimatta tutkintoja voidaan suorittaa, vaikka kyseessä olisi hyvin keskeisesti yrittäjyyteen liittyvä toimiala, kuten suutari, maalari, lukkoseppä, kultaseppä tai pukuompelija.

6. Yrittäjyyskasvatus tulevaisuudessa - johtopäätöksiä ja toimenpide-ehdotuksia

Yhä suurempi osa palkansaaajista työskentelee nykyään mikro-/pk-yrityksissä, tulevaisuudessa em. yritysten osuus työnantajina kasvaa entisestään. Rakennemuutoksen seurauksena uusia yrittäjiä ja työpaikkoja tarvitaan nopeasti lisää, sillä yhä suurempi osa nykyisistä yrityksistä lopettaa samanaikaisesti toimintansa, jolloin yritysten nettolukumäärän kasvua tavoiteltaessa on yrittäjyyden siementä viljeltävä jatkuvasti, ei vain projektiluontoisesti, kuten tähän asti on tehty.

Yksi keskeinen kysymys koulutuspolitiikkaa suunniteltaessa olisikin niiden prosessien tunteminen, jotka edesauttavat tai jarruttavat yrittäjäksi tulemistä. Tavoiteltaessa yritysten suurempaa lukumäärää, on ensiarvoisen tärkeää tietää, miten asennoituminen yrittäjyyteen kehittyy ja miten asenteisiin voidaan vaikuttaa positiivisesti.

Suomessa ryhdytään yrittäjäksi verrattain vanhana. Muualla Euroopassa yrittämisen aloittamisikä on selvästi alhaisempi. Ilmiöllä on varmasti hyvät ja huonot puolensa. Hyvä puoli lienee se, että ammattitaito ehtii karttua ennen liiketoiminnan aloittamista. Huonona puolena voitaneen mainita ainakin se, että yrityksen elinkaari on lyhyempi ellei liiketoiminnalle löydy jatkakaa. Suomessahan

on tapana olla vieraan palveluksessa töissä ehkä pitkäänkin, ennen kuin varmuus omasta osaamisesta on saavutettu. Suomessa ei ole varaa epäonnistua yrittäjänä, mikä varmasti myös karsii paljon hyviä ja elinkelpoisia liikeideoita sekä potentiaalisia yrittäjiä, sillä yrittämisen kynnyks on huomattavan korkea. Tämän voimavaran saaminen elinkeinoelämän piiriin olisi kansantalouden kannalta tärkeää. Pohjois-Amerikassa lähtökohta on toinen: sanotaan, että ei voi onnistua yrittämisessä ellei ole ensin epäonnistunut kolme kertaa! Suomessakin on viime aikoina keskusteltu mahdollisuudesta henkilökohtaiseen konkurssiin, jolloin olisi helpompi aloittaa yritystoiminta uudelleen.

Yrittäjyyttä koskevissa teoksissa korostetaan substanssialan³ hallintaa ennen yritystoiminnan aloittamista. Useimmiten näin juuri käytännössä onkin, että henkilöllä on jokin ammatillinen koulutus alalle ja työkokemusta vuosia ennen yrittäjäksi ryhtymistä. Riskirahoittajat pitävät edellä mainittuja seikkoja tärkeinä rahoituspäätöksiä tehtäessä. Yrittäjäksi voi kuitenkin alkaa ilman jonkin ammattialan hallintaa. Tyypillisesti tällaiset yrittäjät ovat ketju- eli franchising-yrittäjiä.

Korostettaessa substanssialan hallintaa ja osaamista koulutuksessa, jää yrittämisen filosofia ja ideologia vaille huomiota, kun juuri ne voivat olla merkittävässä roolissa asenteiden kehittämisessä. Yrittämisen ideologiaan ei kuulu välttämättä taloudellinen ja aineellinen turvallisuus samassa määrin kuin palkansaajana toimittaessa, vaan ideologiassa korostuu esimerkiksi sellaiset arvot ja käsitteet kuin mahdollisuus, vapaus, riski, riippumattomuus, luovuus ja ahkeruus.

Yrittäjyyden opettamisen tulisi lähteä liikkeelle yrittäjyyskäsitteestä sekä yrittäjyyden ideologiasta ja filosofiasta. Mitä yrittäjyys on? Millaisia arvoja ja asenteita yrittäjyyteen liittyy? Mitkä ovat yrittäjyyden mahdollisuudet? Millainen ihminen on yrittäjä? Miten yrittäjäksi tullaan? Miksi kannattaa yrittää? Esimerkiksi näihin kysymyksiin etsimällä vastauksia tullaan johtopäätökseen, että useimmilla ihmisillä on mahdollisuus toimia yrittäjänä ja kaikilla on mahdollisuus toimia yrittäjämäisesti.

Kanadalainen yrittäjyyden asiantuntija, johtaja *Eugene Luczkiw* Institute for Enterprise Education:sta sanookin, että ensin pitää tuntea itsensä (beliefs, values, vision and mission), ennen kuin voi toimia yrittäjänä.

³ Henkilö hallitsee jonkin ammatin.

Peruskoulun yläasteella yrittäjyyden opettamisen voisi aloittaa seitsemännestä luokasta lähtien, jossain määrin varmasti aiemminkin. Yksi vaihtoehto opettaa yrittäjyyttä on aiemmin kuvattu Yrittäjyyskymppin malli, jossa yrittäjyys on usean oppiaineen läpileikkaava tema ja yrittäjyyden opetuksen koordinoinnista vastaa luokan vastuuopettaja tai luokanvalvoja. Toinen vaihtoehto on yrittäjyyden opettaminen yhteiskuntaopissa, kuten se tälläkin hetkellä useimmilla kouluilla on. Vaarana on, että mikäli yrittäjyyttä opetetaan vain yhteiskuntaopissa, on sen osuus kaikesta opetuksesta marginaalisen vähäinen verrattuna läpileikkaavaan malliin. Eri oppiaineissa tapahtuva yrittäjyyden opettaminen toisi varmasti myös erilaisia vivahteita ja eri näkökulmia yrittäjyyteen. Lisäksi oppilas voi paremmin havaita omien vahvuksiensa soveltamisen yrittämiseen, kun hän voi tarkastella yrittäjyyttä eri oppiaineiden kautta.

Ammattiin johtavassa opetuksessa - niin toisella asteella, ammattikorkeakoulussa kuin yliopistossakin - on yrittäjyysopinnojen suorittaminen nykyään suurelta osin vapaaehtoista. Opinto-ohjelmissa vapaasti valittavia opintoja on mahdollista ottaa yleensä niin vähän, että yrittäjyysopinnot eivät tule valituksi. Opiskelijat suorittavat mielummin oman ammattialan syventäviä opintoja tai muuten mielenkiintoisemmilta vaikuttavilla opintoja.

Olisiko opinto-ohjelmia syytä muuttaa niin, että kaikkien pakollisten opintojen osuus olisi pienempi ja vapaasti valittavien suurempi, jotta yrittäjyysopinnoja valittaisiin enemmän. Vai pitäisikö yrittäjyysopinnojen olla pakollisia tietyssä laajuudessa ja osa vapaasti valittavia, jolloin jokainen valmistuva olisi opiskellut vähintään viidestä kymmeneen opintoviikkoa (5 - 10 ov.) yrittäjyyttä kouluasteesta riippumatta. Nykyisiä 120 - 160 ov:n tutkintoja ajatellen määrä vaikuttaa melko pieneltä, joten se ei veisi liikaa tilaa joltain muulta opetukselta.

Kaikessa yrittäjyysopetuksessa kouluasteesta riippumatta on vaarana ns. tempujen opettaminen eli opetetaan yrittäjyydestä vain kovaa asiaa (johtaminen, markkinointi, lainsäädäntö jne.) ja varsinainen asennekasvatus, filosofia ja ideologia yrittäjyyteen jää vaille huomiota. Kuitenkin yrittäjyyden siemen tulisi saada istutettua hedelmälliseen maaperään eikä sellaiseen, joka jo lähtökohdiltaan vastustaa yrittäjyyteen kasvamista.

Yrittäjäksi voidaan kasvattaa ja kouluttaa. Asennekasvatuksella on keskeinen rooli tavoiteltaessa yrittäjyyttä kaikissa sen merkityksissä. Toivottavasti kansalaisten positiivinen suhtautuminen yrittäjyyteen ja asennemuutos näkyy myös tulevaisuuden opetuksessa. Toivottavasti tulevaisuudessa voidaan tehdä ponnisteluja yrittäjyyden edistämiseksi ilman, että joka kerran täytyy

erikseen mainita epäilijöille, että kaikista ei ole tarkoitus tehdä yrittäjiä. Parempi olisikin sanoa, että kaikille on tarkoitus antaa mahdollisuus yrittämiseen.

LÄHTEET

- Floristin ammattitutkinto 2003. Näyttötutkinnon perusteet. Opetushallituksen määräys 27/011/2003.
- Heikkinen, Vesa 1999: Ideologinen merkitys. SKS, Helsinki
- Hiusalan perustutkinto 2000. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Opetushallituksen määräys 9/011/2000. Opetushallitus.
- Kauppalehti Optio 30.5.2002.
- Langacker, Ronald W. 1987: Foundations of Cognitive Grammar I. Theoretical Prerequisites. Stanford, California.
- Lattianpäällystäjän ammattitutkinto 2003. Näyttötutkinnon perusteet. Opetushallituksen määräys 12/011/2003. Opetushallitus.
- Leino, Pentti 1993: Suomen kielen kognitiivista kielioppia 1. Polysemia - kielen moniselitteisyys. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Liiketalouden perustutkinto 2000. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Opetushallituksen määräys 21/011/2000. Opetushallitus.
- Maalarimestarin erikoisammattitutkinto 2003. Näyttötutkinnon perusteet. Opetushallituksen määräys 14/011/2003. Opetushallitus.
- Maalarin ammattitutkinto 2003. Näyttötutkinnon perusteet. Opetushallituksen määräys 13/011/2003. Opetushallitus.
- Merkillinen merkitys. Airola Anu & Koskinen Heikki J. & Mustonen Veera (toim.). Gaudeamus, Helsinki.
- Myynnin ammattitutkinto 2000. Näyttötutkinnon perusteet. Opetushallituksen määräys 59/011/2000. Opetushallitus.
- Perusopetuksen opetuskokeiluissa lukuvuonna 2003 - 2004 noudatettavat opetussuunnitelman perusteet vuosiluokille 3 - 9 ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet vuosiluokille 1 - 2. Opetushallitus 2003.
- Puutarhatalouden perustutkinto 2001. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Opetushallituksen määräys 17/011/2001. Opetushallitus.

Saariluoma, Pertti 2000: Kognitiotieteellinen semantiikka. Merkillinen merkitys. Gaudeamus.
Helsinki.

Sanomalehti Kaleva.

Sähköasentajan ammattitutkinto 2003. Näyttötutkinnon perusteet. Opetushallituksen määräys
3/011/2003. Opetushallitus.

Tietojenkäsittelyn erikoisammattitutkinto 2003. Näyttötutkinnon perusteet. Opetushallituksen
määräys 17/011/2003. Opetushallitus.

Tonttila, Kirsti 2001: Mitä mieltä yrittäjyydestä? Yliopistosta valmistuvien nuorten asenteet
yrittäjyyteen ja itsensä työllistämiseen. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja
koulutskeskukseen raporteja ja selvityksiä 36/2001. Yliopistopaino, Helsinki.

Yrittäjyys asenteena - asenteet yrittäjyyteen. Taloudellisen Tiedotustoimiston tiedotteita 2003.
Helsinki.

Yrittäjyyskymppin loppuraportti 2001 - 2002. Pohjankartanon yläaste. Opetusvirasto, Oulun
kaupunki.